

UDC: 070,49

LBC: 63.3(2)6-6; 63.3 (2)64; 63.3(5 e)64

MJ № 475

 10.33864/2617-751X.2026.v9.i2.314-324

MODELING THE DEVELOPMENT OF MORAL INTEGRITY IN MILITARY EDUCATIONAL INSTITUTIONS THROUGH LITERATURE

Konul Karimzada*

Abstract. The modern military education system is not limited solely to the formation of professional knowledge and skills but also prioritizes the development of individuals with strong moral values. In the context of globalization, rapid changes in the information environment and transformations in value systems increase the importance of moral education in military educational institutions. In this regard, dignity education becomes one of the key components of officer training and plays an essential role in the development of cadets as responsible individuals. The concept of dignity reflects a person's self-respect, moral responsibility, ethical behavior, and adherence to social values. In the military environment, this concept acquires a broader meaning, as it is closely connected with honor, loyalty to the homeland, responsibility, and awareness of duty before society and the state. Therefore, the purposeful formation of dignity among cadets represents one of the important pedagogical tasks of military education. This article examines the pedagogical potential of fiction in shaping the dignity of cadets in military educational institutions. Fiction serves as a powerful educational tool influencing the moral development of individuals and fostering empathy, reflection, and ethical decision-making. Literary characters, moral dilemmas, and life situations depicted in literary works contribute to the formation of cadets' value systems and strengthen their moral positions. The study proposes a pedagogical model for developing dignity through literature. This model involves active participation of cadets in the analysis, discussion, and reflection of literary texts. The findings indicate that fiction can serve as an effective pedagogical resource in fostering the moral development of cadets and in systematically shaping their sense of dignity.

Keywords: dignity education, military pedagogy, fiction, cadets, moral values, personality development

* Adjunct (Postgraduate Researcher) of the Military Scientific Research Institute; Baku, Azerbaijan

E-mail: konulkarimzada@gmail.com

<https://orcid.org/0009-0002-7708-2262>

To cite this article: Karimzada, K. [2026]. MODELING THE DEVELOPMENT OF MORAL INTEGRITY IN MILITARY EDUCATIONAL INSTITUTIONS THROUGH LITERATURE. "Metafizika" journal, 9(2), pp.314-324. <https://doi.org/10.33864/2617-751X.2026.v9.i2.314-324>

Article history:

Received: 28.01.2026 **Revised:** 27.02.2026 **Accepted:** 30.03.2026 **Published:** 15.06.2026

Copyright: © 2025 by AcademyGate Publishing. This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the CC BY-NC 4.0. For details on this license, please visit

<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>.

УДК: 070,49

ББК: 63.3(2)6-6; 63.3 (2)64; 63.3(5 e)64

МЖ № 475

 10.33864/2617-751X.2026.v9.i2.314-324

МОДЕЛИРОВАНИЕ ФОРМИРОВАНИЯ НРАВСТВЕННОГО ДОСТОИНСТВА В ВОЕННО-ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ УЧРЕЖДЕНИЯХ СРЕДСТВАМИ ЛИТЕРАТУРЫ

Кёнуль Керимзаде*

Абстракт. Современная система военного образования направлена не только на формирование профессиональных знаний и навыков, но и на воспитание личности, обладающей высокими нравственными качествами. В условиях глобализации, изменений информационной среды и трансформации системы ценностей особую актуальность приобретает проблема нравственного воспитания курсантов в военных образовательных учреждениях. В этом контексте воспитание чувства достоинства является одним из ключевых направлений подготовки будущих офицеров. Понятие достоинства отражает внутреннюю ценность личности, её самоуважение, моральную ответственность и приверженность этическим принципам. В военной среде это понятие приобретает особое значение, поскольку связано с честью офицера, верностью Родине, дисциплиной и осознанием своего долга перед государством и обществом. Именно поэтому формирование чувства достоинства у курсантов рассматривается как важная педагогическая задача военного образования. В статье анализируются возможности художественной литературы в формировании достоинства курсантов. Художественная литература выступает как мощное средство нравственного воспитания, способствующее развитию эмпатии, рефлексии и морального выбора. Образы литературных героев, нравственные дилеммы и жизненные ситуации помогают курсантам осмысливать ценностные ориентиры и формировать устойчивую моральную позицию. В рамках исследования предлагается педагогическая модель формирования достоинства курсантов посредством художественной литературы. Данная модель предполагает активное участие курсантов в анализе, обсуждении и рефлексии художественных текстов. Результаты исследования показывают, что художественная литература является эффективным педагогическим ресурсом в процессе нравственного воспитания и формирования достоинства личности будущего офицера.

Ключевые слова: воспитание достоинства, военная педагогика, художественная литература, курсанты, нравственные ценности

* Адыюнкт Военного Научно-Исследовательского Института; Баку, Азербайджан

E-mail: konulkarimzada@gmail.com

<https://orcid.org/0009-0002-7708-2262>

Цитировать статью: Керимзаде, К. [2026]. МОДЕЛИРОВАНИЕ ФОРМИРОВАНИЯ НРАВСТВЕННОГО ДОСТОИНСТВА В ВОЕННО-ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ УЧРЕЖДЕНИЯХ СРЕДСТВАМИ ЛИТЕРАТУРЫ. Журнал «Metafizika», 9(2), с.314-324.

<https://doi.org/10.33864/2617-751X.2026.v9.i2.314-324>

История статьи:

Поступила: 28.01.2026 Переработана: 27.02.2026 Принята: 30.03.2026 Опубликовано: 15.06.2026

Copyright: © 2025 by AcademyGate Publishing. This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the CC BY-NC 4.0. For details on this license, please visit

<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>.

UOT: 070,49

KBT: 63.3(2)6-6

MJ № 475

 10.33864/2617-751X.2026.v9.i2.314-324

HƏRBİ TƏHSİL MÜƏSSİSƏLƏRİNDƏ LƏYAQƏT TƏRBİYƏSİNİN ƏDƏBİYYAT VASİTƏSİLƏ MODELLEŞDİRİLMƏSİ

Könül Kərimzadə*

Abstrakt. Müasir hərbi təhsil sistemi yalnız peşəkar bilik və bacarıqların formalaşdırılması ilə məhdudlaşmır, eyni zamanda yüksək mənəvi keyfiyyətlərə malik şəxsiyyətin yetişdirilməsini əsas prioritetlərdən biri kimi müəyyən edir. Qloballaşma şəraitində informasiya mühitinin sürətli dəyişməsi, dəyərlər sistemində baş verən transformasiyalar və gənclərin sosial mühitə adaptasiya prosesləri hərbi təhsil müəssisələrində mənəvi tərbiyə məsələsini xüsusi aktualıq qazandırır. Bu baxımdan ləyaqət tərbiyəsi zabit hazırlığının mühüm komponenti kimi çıxış edir və kursantların şəxsiyyət kimi formalaşmasında mühüm rol oynayır. Ləyaqət anlayışı insanın özünə hörmət hissini, mənəvi məsuliyyətini, sosial davranış mədəniyyətini və etik prinsiplərə sadıqlığını əks etdirən kompleks kateqoriyadır. Hərbi mühitdə isə bu anlayış daha geniş mənəvi kəsb edir və zabitin şərəfi, vətənə sədaqəti, məsuliyyət hissi və kollektiv qarşısında borcunu dərk etməsi ilə sıx bağlıdır. Buna görə də hərbi təhsil müəssisələrində ləyaqət tərbiyəsinin məqsədyönlü şəkildə təşkili mühüm pedaqoji vəzifələrdən biri hesab olunur. Məqalədə hərbi təhsil müəssisələrində kursantların ləyaqət tərbiyəsinin formalaşdırılmasında bədii ədəbiyyatın imkanları və pedaqoji potensialı araşdırılır. Bədii ədəbiyyat insanın mənəvi dünyasına təsir edən güclü tərbiyə vasitəsi kimi çıxış edir və oxucunun empatiya, refleksiya və əxlaqi seçim bacarıqlarının inkişafına şərait yaradır. Ədəbiyyatda təqdim olunan obrazlar, mənəvi dilemlər və həyat situasiyaları kursantların dəyər sisteminin formalaşmasına, mənəvi mövqeyinin möhkəmlənməsinə və ləyaqət anlayışının daxili mənimsənilməsinə kömək edir. Tədqiqat çərçivəsində ləyaqət tərbiyəsinin ədəbiyyat vasitəsilə həyata keçirilməsi üçün pedaqoji model təklif olunur. Bu model kursantların bədii mətnlərin analizi, müzakirəsi və refleksiyası prosesində fəal iştirakını nəzərdə tutur. Nəticə etibarilə müəyyən edilir ki, bədii ədəbiyyat kursantların mənəvi inkişafına təsir edən mühüm pedaqoji resurs olmaqla yanaşı, onların ləyaqət tərbiyəsinin sistemli şəkildə formalaşdırılmasına da əhəmiyyətli töhfə verir.

Açar sözlər: ləyaqət tərbiyəsi, hərbi pedaqogika, bədii ədəbiyyat, kursant, mənəvi dəyərlər, şəxsiyyət formalaşması

* Milli Müdafiə Universiteti, Hərbi Elmi Tədqiqat institunun adyunktı; Bakı, Azərbaycan

E-mail: konulkarimzada@gmail.com

<https://orcid.org/0009-0002-7708-2262>

Məqaləyə istinad: Kərimzadə, K. [2026]. HƏRBİ TƏHSİL MÜƏSSİSƏLƏRİNDƏ LƏYAQƏT TƏRBİYƏSİNİN ƏDƏBİYYAT VASİTƏSİLƏ MODELLEŞDİRİLMƏSİ. “Metafizika” jurnalı, 9(2), səh.314-324.

<https://doi.org/10.33864/2617-751X.2026.v9.i2.314-324>

Məqalənin tarixçəsi:

Daxil olub: 28.01.2026 **Yenidən baxılıb:** 27.02.2026 **Təsdiqlənib:** 30.03.2026 **Dərc olunub:** 15.06.2026

Copyright: © 2025 by AcademyGate Publishing. This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the CC BY-NC 4.0. For details on this license, please visit

<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>.

1. Giriş

Müasir dövrdə hərbi təhsil sistemi yalnız taktiki və texniki biliklərin ötürülməsi ilə məhdudlaşmır, eyni zamanda yüksək mənəvi keyfiyyətlərə malik zabit şəxsiyyətinin formalaşdırılmasını qarşıya əsas məqsəd kimi qoyur. Qloballaşma şəraitində sosial münasibətlərin, informasiya mühitinin və dəyərlər sisteminin sürətlə dəyişməsi gənclərin dünyagörüşünə və davranış modellərinə ciddi təsir göstərir. Bu dəyişikliklər hərbi təhsil müəssisələrində mənəvi və əxlaqi tərbiyənin rolunu daha da aktuallaşdırır. Bu baxımdan kursantların yalnız peşəkar bilik və bacarıqlara yiyələnməsi deyil, eyni zamanda onların yüksək mənəvi dəyərlərə, vətənpərvərlik hissəsinə və sosial məsuliyyətə əsaslanan davranış modelinə malik şəxsiyyət kimi formalaşdırılması xüsusi əhəmiyyət kəsb edir [Dewey, 1916].

Hərbi təhsil sistemi cəmiyyət üçün strateji əhəmiyyət daşıyan kadrların hazırlanmasına xidmət edir. Zabıt yalnız hərbi peşənin icraçısı deyil, eyni zamanda dövlətin təhlükəsizliyinin təmin olunmasında mühüm rol oynayan, ictimai məsuliyyət daşıyan və kollektivə rəhbərlik edən şəxsiyyətdir. Buna görə də hərbi təhsil prosesində kursantların mənəvi keyfiyyətlərinin formalaşdırılması onların peşə hazırlığının ayrılmaz tərkib hissəsi hesab olunur.

Bu kontekstdə ləyaqət anlayışı xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. Ləyaqət insanın özünə hörmətini, mənəvi bütövlüyünü və sosial məsuliyyət hissini ifadə edən mühüm etik kateqoriyalardan biridir. Fəlsəfi baxımdan ləyaqət insanın daxili dəyəri və mənəvi bütövlüyü ilə əlaqələndirilir. Kantın etik nəzəriyyəsinə görə ləyaqət insanın daxili və dəyişməz dəyəri kimi qiymətləndirilir və bu dəyər insanın sosial münasibətlər sistemində onun davranış prinsiplərini müəyyənləşdirir [Kant, 1997].

Hərbi mühitdə ləyaqət anlayışı daha geniş mənə kəsb edir. Bu anlayış zabitin şərafəti, vətənə sədaqəti, məsuliyyət hissi və kollektiv qarşısında borcunu dərk etməsi ilə sıx bağlıdır. Hərbi pedaqogika baxımından kursantların ləyaqət tərbiyəsinin formalaşdırılması onların gələcək peşə fəaliyyətində etik və məsuliyyətli davranış modelinin yaranmasına xidmət edir. Bu səbəbdən hərbi təhsil sistemində mənəvi tərbiyə məsələsi pedaqoji fəaliyyətin mühüm istiqamətlərindən biri hesab olunur [Makarenko, 1988].

Mənəvi tərbiyənin formalaşdırılmasında müxtəlif pedaqoji vasitələrdən istifadə olunur və bu vasitələr arasında bədii ədəbiyyat xüsusi yer tutur. Bədii ədəbiyyat insan həyatının mürəkkəb mənəvi situasiyalarını, sosial münasibətlərini və əxlaqi seçimlərini obrazlı şəkildə təqdim etməklə oxucunun düşüncə və davranış modelinə təsir göstərir. Ədəbiyyat vasitəsilə insan müxtəlif həyat situasiyalarını analiz edir, qəhrəmanların davranış motivlərini qiymətləndirir və öz mənəvi mövqeyini formalaşdırır.

Beləliklə, hərbi təhsil müəssisələrində bədii ədəbiyyatın pedaqoji imkanlarının araşdırılması və onun kursantların ləyaqət tərbiyəsinin formalaşdırılmasında məqsədyönlü şəkildə tətbiqi mühüm elmi və praktik əhəmiyyət kəsb edir. Bu məqalənin məqsədi hərbi təhsil müəssisələrində kursantların ləyaqət tərbiyəsinin formalaşdırılmasında bədii ədəbiyyatın rolunu nəzəri və pedaqoji baxımdan təhlil etmək və bu prosesin effektiv təşkilinə yönəlmiş modelin əsas prinsiplərini müəyyənləşdirməkdir.

2. Hərbi pedaqogikada mənəvi tərbiyənin xüsusiyyətləri

Hərbi pedaqogika ümumi pedaqoji prinsiplərə əsaslanarsa da, onun spesifik xüsusiyyətləri hərbi fəaliyyətin mahiyyəti ilə müəyyən olunur. Hərbi təhsil sistemi yalnız bilik və bacarıqların ötürülməsinə deyil, eyni zamanda yüksək mənəvi keyfiyyətlərə malik şəxsiyyətin formalaşdırılmasına yönəlmişdir. Bu baxımdan hərbi pedaqogika mülki pedaqogikadan fərqli olaraq intizam, məsuliyyət, kollektivçilik və vətənpərvərlik kimi dəyərlərin sistemli şəkildə formalaşdırılmasına xüsusi diqqət yetirir.

Mənəvi tərbiyə şəxsiyyətin sosial davranış modelinin və dəyər sisteminin formalaşdırılmasına yönəlmiş kompleks pedaqoji proses kimi qiymətləndirilir [Podlasy, 2003]. Bu proses insanın mənəvi keyfiyyətlərinin, sosial məsuliyyət hissəsinin və etik davranış prinsiplərinin inkişafını nəzərdə tutur. Hərbi təhsil mühitində bu xüsusiyyətlər zabıt şəxsiyyətinin formalaşmasının əsas elementləri kimi çıxış edir.

Hərbi mühitdə fəaliyyət göstərən şəxslər yalnız fərdi davranışlarına görə deyil, həm də kollektiv və dövlət qarşısında daşdıqları məsuliyyətə görə qiymətləndirilir. Bu səbəbdən hərbi təhsil müəssisələrində kursantların mənəvi tərbiyəsi onların peşə hazırlığının ayrılmaz hissəsi kimi çıxış edir. Zabıt şəxsiyyətinin formalaşması prosesində intizamlı davranış, şərəf və ləyaqət hissi, vətənə sədaqət və kollektiv qarşısında məsuliyyət kimi keyfiyyətlərin inkişaf etdirilməsi mühüm əhəmiyyət kəsb edir.

Hərbi pedaqogikanın əsas xüsusiyyətlərindən biri kollektiv mühitin güclü təsiridir. Kursantlar hərbi təhsil prosesində kollektiv fəaliyyət, qarşılıqlı məsuliyyət və birgə qərarvermə şəraitində formalaşırlar. Bu proses onların sosial davranış modelinin və dəyər sisteminin formalaşmasına təsir göstərir. Tədqiqatlar göstərir ki, hərbi kollektivdə mövcud olan mənəvi-psixoloji mühit kursantların davranış modellərinə birbaşa təsir edir və onların etik qərarvermə bacarıqlarının inkişafına mühüm təsir göstərir [Bandura, 1977].

Sosial öyrənmə nəzəriyyəsinə əsasən, insan davranışının formalaşmasında müşahidə və təqlid mühüm rol oynayır. Fərd ətraf mühitdə gördüyü davranış modellərini mənimsəyərək onları öz davranışına tətbiq edir. Hərbi təhsil müəssisələrində bu proses xüsusilə əhəmiyyətlidir, çünki kursantlar müəllimlərin və zabıtlərin davranış modellərini müşahidə edərək onları təqlid edirlər.

Beləliklə, hərbi pedaqogikada mənəvi tərbiyə kursantların şəxsiyyət kimi formalaşmasının əsas istiqamətlərindən biri hesab olunur. Kollektiv mühit, nümunəvi davranış modelləri və sistemli pedaqoji fəaliyyət bu prosesin əsas amilləri kimi çıxış edir və kursantların ləyaqət, məsuliyyət və şərəf kimi mənəvi keyfiyyətlərinin inkişafına mühüm təsir göstərir.

3. Bədii ədəbiyyatın tərbiyəvi funksiyaları

Bədii ədəbiyyat insanın mənəvi dünyasına təsir göstərən mühüm sosial-mədəni və pedaqoji vasitələrdən biridir. Ədəbiyyat yalnız estetik zövq formalaşdırmaqla kifayətlənmir, həm də oxucunun dəyər sisteminə, mənəvi düşüncəsinə və davranış modelinə təsir göstərən güclü tərbiyə potensialına malikdir. Bədii mətnlər vasitəsilə insan müxtəlif həyat situasiyaları, sosial münasibətlər və əxlaqi seçimlərlə tanış olur, bu isə onun mənəvi refleksiya və empatiya bacarıqlarının inkişafına şərait yaradır [Nussbaum, 1997].

Bədii ədəbiyyatın tərbiyəvi təsiri onun obrazlı təqdimat imkanları ilə bağlıdır. Ədəbiyyatda təsvir olunan hadisələr və qəhrəmanların davranışları oxucunun düşüncəsində müəyyən mənəvi model yaradır. Bu model vasitəsilə oxucu müxtəlif davranış formalarını müqayisə edir, əxlaqi nəticələr çıxarır və öz mövqeyini müəyyənləşdirir. Bu proses xüsusilə gənclərin və kursantların şəxsiyyət formalaşmasında mühüm rol oynayır.

Ədəbiyyatın mühüm tərbiyəvi funksiyalarından biri empatiya qabiliyyətinin inkişafıdır. Oxucu bədii əsərdəki qəhrəmanların həyat təcrübəsini və mənəvi vəziyyətini dərk etməyə çalışarkən onların hisslərini və motivlərini anlayır. Bu isə insanın digər insanların davranışlarını daha dərindən başa düşməsinə və sosial münasibətlərdə daha məsuliyyətli davranmasına kömək edir. Empatiya və mənəvi refleksiya insanın dəyər sisteminin formalaşmasında mühüm amillərdən biri hesab olunur.

Bədii ədəbiyyat həm də insanın əxlaqi seçim bacarıqlarını inkişaf etdirir. Ədəbiyyatda təqdim olunan mənəvi dilemlər oxucunu düşünməyə və müxtəlif davranış variantlarını qiymətləndirməyə sövq edir. Qəhrəmanların qarşılaşdığı çətin seçimlər və onların nəticələri oxucuya həyatın mürəkkəb mənəvi problemlərini dərk etmək imkanı yaradır. Bu proses kursantların məsuliyyət, ədalət, şərəf və ləyaqət kimi dəyərləri daha dərindən mənimsəməsinə kömək edir.

Bədii ədəbiyyatın digər mühüm funksiyası dəyər yönümlü düşüncənin formalaşdırılmasıdır. Ədəbiyyat insan həyatının mənəvi və sosial aspektlərini əks etdirməklə oxucuda müəyyən dəyər orientasiyalarının yaranmasına təsir göstərir. Ədəbiyyatda təqdim olunan müsbət qəhrəman obrazları mənəvi nümunə rolunu oynayaraq oxucunun davranış modelinə təsir edə bilər. Bu baxımdan bədii ədəbiyyat yalnız məlumat mənbəyi deyil, həm də şəxsiyyətin mənəvi inkişafına yönəlmiş tərbiyə vasitəsi kimi çıxış edir.

Hərbi təhsil müəssisələrində bədii ədəbiyyatın tərbiyəvi imkanları xüsusilə böyükdür. Kursantlar bədii əsərlərdə təqdim olunan mənəvi situasiyaları analiz edərək məsuliyyət, şərəf, sədaqət və ləyaqət kimi dəyərləri daha dərinə dərk edə bilirlər. Qəhrəmanların davranış motivlərinin müzakirəsi kursantların etik düşüncə bacarıqlarını inkişaf etdirir və onların şəxsi mövqeyinin formalaşmasına kömək edir.

Bundan əlavə, bədii ədəbiyyat kursantların tənqidi düşüncə qabiliyyətinin inkişafına da təsir göstərir. Ədəbi mətnlərin analizi zamanı kursantlar hadisələrin səbəb-nəticə əlaqələrini müəyyənləşdirir, müxtəlif mövqeləri müqayisə edir və öz fikirlərini əsaslandırmağı öyrənirlər. Bu isə onların analitik və reflektiv düşüncə bacarıqlarının inkişafına mühüm töhfə verir.

Beləliklə, bədii ədəbiyyat yalnız estetik və mədəni fenomen deyil, həm də güclü pedaqoji vasitədir. Onun tərbiyəvi funksiyaları empatiyanın inkişafı, əxlaqi seçim bacarıqlarının formalaşdırılması, dəyər sisteminin möhkəmlənməsi və tənqidi düşüncənin inkişafı kimi mühüm istiqamətləri əhatə edir. Bu xüsusiyyətlər bədii ədəbiyyatı kursantların ləyaqət tərbiyəsinin formalaşdırılmasında mühüm pedaqoji resursa çevirir.

4.Ləyaqət tərbiyəsinin ədəbiyyat vasitəsilə modelləşdirilməsi

Hərbi təhsil müəssisələrində kursantların ləyaqət tərbiyəsinin formalaşdırılması sistemli və məqsədyönlü pedaqoji fəaliyyət tələb edir. Bu prosesin effektiv təşkili üçün təlim və tərbiyə fəaliyyətinin müəyyən model əsasında qurulması mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Modelləşdirmə pedaqogikada mürəkkəb sosial və tərbiyə proseslərinin strukturlaşdırılması və onların praktik tətbiq mexanizminin müəyyənləşdirilməsi üçün istifadə olunan metodlardan biridir. Bu baxımdan bədii ədəbiyyatın tərbiyəvi potensialından istifadə etməklə kursantların ləyaqət tərbiyəsinin formalaşdırılması üçün mərhələli pedaqoji model təklif edilə bilər.

Bu model kursantların mənəvi inkişafının təmin edilməsinə yönəlmiş ardıcıl və qarşılıqlı əlaqəli mərhələlərdən ibarətdir. Hər bir mərhələ kursantların düşüncə və davranış sistemində müəyyən təsir göstərərək onların ləyaqət anlayışını daha dərinə dərk etməsinə və şəxsi mövqelərinin formalaşmasına kömək edir.

5.Seçim mərhələsi

Modelin ilk mərhələsi bədii əsərlərin seçilməsi ilə bağlıdır. Bu mərhələdə ləyaqət, şərəf, məsuliyyət, vətənpərvərlik və mənəvi seçim kimi mövzuları əks etdirən bədii əsərlərin müəyyənləşdirilməsi həyata keçirilir. Seçilən əsərlər kursantların yaş xüsusiyyətlərinə, onların dünyagörüş səviyyəsinə və hərbi təhsil mühitinin xüsusiyyətlərinə uyğun olmalıdır.

Bədii əsərlərin seçilməsi zamanı qəhrəman obrazlarının mənəvi keyfiyyətləri, onların qarşılaşdıqları əxlaqi dilemmalar və qəbul etdikləri qərarların nəticələri xüsusi nəzərə alınmalıdır. Bu cür əsərlər kursantların

dəyər sisteminin formalaşmasına və onların mənəvi mövqelərinin inkişafına müsbət təsir göstərir.

6. Analiz mərhələsi

İkinci mərhələdə seçilmiş bədii əsərlərin məzmununun analizi həyata keçirilir. Bu mərhələdə kursantlar əsərdə təqdim olunan hadisələri, obrazların davranış motivlərini və onların qəbul etdiyi qərarları müzakirə edirlər. Analiz prosesi kursantların tənqidi düşüncə bacarıqlarının inkişafına və hadisələrə müxtəlif prizmadan yanaşmalarına imkan yaradır.

Ədəbi obrazların davranışlarının təhlili kursantların əxlaqi seçim mexanizmini dərk etməsinə kömək edir. Onlar müxtəlif situasiyalarda hansı davranış modelinin daha doğru olduğunu müəyyənləşdirir və bu proses onların mənəvi düşüncə qabiliyyətinin inkişafına şərait yaradır.

7. Refleksiya mərhələsi

Modelin üçüncü mərhələsi refleksiya mərhələsidir. Bu mərhələdə kursantlar müzakirə olunan hadisələr və obrazlar əsasında öz şəxsi mövqelərini formalaşdırırlar. Refleksiya prosesi kursantların daxili düşüncə prosesinin aktivləşməsinə və onların şəxsi dəyər sisteminin inkişafına kömək edir.

Kursantlar bədii əsərdə təqdim olunan mənəvi situasiyaları öz həyat təcrübələri ilə müqayisə edir, qəhrəmanların davranışlarını qiymətləndirir və öz davranış modellərini müəyyənləşdirirlər. Bu proses onların ləyaqət anlayışını daxili dəyər kimi qəbul etməsinə və mənəvi mövqelərinin möhkəmlənməsinə kömək edir.

8. Tətbiq mərhələsi

Modelin son mərhələsi əldə olunan nəticələrin praktiki davranışa tətbiqi ilə bağlıdır. Bu mərhələdə kursantlar əldə etdikləri mənəvi nəticələri real həyat situasiyalarında tətbiq etməyə çalışırlar. Ləyaqət, məsuliyyət və etik davranış prinsipləri kursantların gündəlik fəaliyyətində və kollektiv münasibətlərində öz əksini tapır.

Bu mərhələ kursantların mənəvi keyfiyyətlərinin yalnız nəzəri səviyyədə deyil, həm də praktiki davranış səviyyəsində formalaşmasına imkan yaradır. Beləliklə, ləyaqət tərbiyəsi kursantların davranış modelinin ayrılmaz hissəsinə çevrilir.

9. Modelin pedaqoji əsasları

Təklif olunan model konstruktivist pedaqoji yanaşmaya əsaslanır. Bu yanaşmaya görə bilik və mənəvi dəyərlər hazır formada ötürülmür, fərdin aktiv fəaliyyəti və sosial qarşılıqlı təsiri nəticəsində formalaşır [Dewey, 1916]. Kursantların bədii mətnlərin analizi və müzakirəsində fəal iştirak etməsi onların mənəvi düşüncə və refleksiya bacarıqlarının inkişafına şərait yaradır.

Beləliklə, bədii ədəbiyyatın sistemli və məqsədyönlü şəkildə tədris prosesinə inteqrasiyası kursantların ləyaqət tərbiyəsinin formalaşdırılmasında mühüm pedaqoji vasitə kimi çıxış edə bilər. Təklif olunan model kursantların mənəvi

inkışafını təmin etməklə yanaşı, onların gələcək hərbi fəaliyyətində etik və məsuliyyətli davranış modelinin formalaşmasına da töhfə verir.

10. Kursantların ləyaqət tərbiyəsini formalaşdırılmasında bədii ədəbiyyatın pedaqoji perspektivləri

Müasir pedaqoji yanaşmalar şəxsiyyət yönümlü təhsil modelinin tətbiqini prioritet istiqamətlərdən biri kimi müəyyən edir. Bu model təhsil prosesində yalnız biliklərin ötürülməsini deyil, həm də fərdin mənəvi və sosial inkışafını təmin edən pedaqoji mühitin yaradılmasını nəzərdə tutur. Hərbi təhsil müəssisələrində də bu yanaşma xüsusi əhəmiyyət kəsb edir, çünki zabıt hazırlığı yalnız peşə bacarıqlarının formalaşdırılması ilə məhdudlaşmır və kursantların mənəvi keyfiyyətlərinin inkışafını da əhatə edir [Dewey, 1916].

Bədii ədəbiyyat bu prosədə mühüm pedaqoji vasitə kimi çıxış edə bilər. Ədəbiyyat insan həyatının müxtəlif sosial və mənəvi aspektlərini əks etdirərək oxucunun dünyagörüşünün formalaşmasına və dəyər sisteminin inkışafına təsir göstərir. Ədəbi əsərlərdə təqdim olunan qəhrəmanların davranışları, onların qarşılaşdıqları çətin seçimlər və mənəvi dilemlər kursantların etik düşüncə bacarıqlarının inkışafına və ləyaqət anlayışının daha dərinə dərk edilməsinə şərait yaradır [Nussbaum, 1997].

Kursantların bədii mətnlərlə sistemli şəkildə tanış olması onların reflektiv düşüncə qabiliyyətinin inkışafına mühüm təsir göstərir. Refleksiya prosesi kursantların hadisələrə müxtəlif baxış bucaqlarından yanaşmasına, sosial münasibətləri dərk etməsinə və öz davranışlarını qiymətləndirməsinə imkan yaradır. Bu isə onların mənəvi mövqelərinin möhkəmlənməsinə və şəxsi məsuliyyət hissinin formalaşmasına kömək edir [Vygotsky, 1978].

Bununla yanaşı, bədii ədəbiyyat kursantların emosional və mənəvi inkışafına da təsir göstərir. Ədəbi əsərlərdə təsvir olunan hadisələr və obrazlar oxucuda empatiya hissinin yaranmasına və digər insanların həyat təcrübəsini anlamağa imkan yaradır. Empatiya qabiliyyəti isə sosial münasibətlərin və kollektiv davranışın formalaşmasında mühüm rol oynayır [Bandura, 1977].

Hərbi təhsil mühitində bədii ədəbiyyatın pedaqoji potensialından istifadə olunması kursantların mənəvi tərbiyəsini formalaşdırılmasına kompleks yanaşmanı təmin edə bilər. Ədəbiyyatın tədris prosesinə inteqrasiyası kursantların analitik düşüncə bacarıqlarının inkışafına, onların sosial və mənəvi problemləri dərk etməsinə və etik qərar vermə qabiliyyətlərinin formalaşmasına müsbət təsir göstərir.

Beləliklə, bədii ədəbiyyatın hərbi təhsil prosesinə məqsədyönlü şəkildə inteqrasiyası kursantların ləyaqət tərbiyəsini formalaşdırılmasında mühüm pedaqoji perspektivlər açır. Bu yanaşma kursantların mənəvi inkışafına təsir göstərməklə yanaşı, onların gələcək peşə fəaliyyətində məsuliyyətli və etik davranış modelinin formalaşmasına da töhfə verir.

11. Nəticə

Aparılan nəzəri təhlil göstərir ki, müasir hərbi təhsil sistemində kursantların mənəvi və əxlaqi keyfiyyətlərinin formalaşdırılması strateji əhəmiyyət kəsb edən məsələlərdən biridir. Zabit şəxsiyyətinin formalaşması yalnız peşəkar bilik və bacarıqların mənimsənilməsi ilə məhdudlaşmır; bu proses eyni zamanda yüksək mənəvi dəyərlərə, məsuliyyət hissinə və sosial davranış mədəniyyətinə əsaslanan şəxsiyyət modelinin formalaşdırılmasını tələb edir. Bu baxımdan ləyaqət tərbiyəsi hərbi pedaqogikanın mühüm istiqamətlərindən biri kimi çıxış edir və kursantların şəxsiyyət kimi inkişafında mühüm rol oynayır.

Məqalədə aparılan təhlillər göstərir ki, bədii ədəbiyyat kursantların ləyaqət tərbiyəsinin formalaşdırılmasında əhəmiyyətli pedaqoji potensiala malikdir. Ədəbiyyat insan həyatının mürəkkəb mənəvi situasiyalarını, sosial münasibətlərini və əxlaqi dilemmalarını obrazlı şəkildə təqdim etməklə oxucunun daxili dünyasına təsir göstərir. Bədii əsərlərdə təqdim olunan qəhrəman obrazları, onların qarşılaşdıqları çətin seçimlər və qəbul etdikləri qərarlar kursantların dəyər sisteminin formalaşmasına və onların mənəvi düşüncə qabiliyyətinin inkişafına mühüm təsir göstərir.

Ədəbiyyat vasitəsilə kursantlar müxtəlif həyat situasiyalarını analiz edir, mənəvi seçimlərin nəticələrini qiymətləndirir və öz davranış modellərini formalaşdırırlar. Bu proses onların reflektiv düşüncə bacarıqlarının inkişafına, empatiya qabiliyyətinin güclənməsinə və məsuliyyət hissəsinin dərinləşməsinə şərait yaradır. Beləliklə, bədii ədəbiyyat yalnız estetik və mədəni fenomen deyil, həm də şəxsiyyətin mənəvi inkişafına təsir edən mühüm pedaqoji vasitə kimi çıxış edir.

Tədqiqat nəticəsində müəyyən edilmişdir ki, kursantların ləyaqət tərbiyəsinin formalaşdırılması təsadüfi və epizodik fəaliyyət nəticəsində deyil, sistemli və məqsədyönlü pedaqoji yanaşma əsasında həyata keçirilməlidir. Bu baxımdan məqalədə təqdim olunan modelləşdirmə yanaşması kursantların mənəvi inkişafının mərhələli şəkildə təşkili üçün səmərəli metodoloji əsas yaradır. Təklif olunan model bədii əsərlərin seçimi, mətnlərin analizi, refleksiya və praktiki tətbiq mərhələlərini əhatə etməklə kursantların dəyər sisteminin formalaşdırılmasına kompleks yanaşmanı təmin edir.

Bundan əlavə, tədqiqat göstərir ki, bədii ədəbiyyatın tədris prosesinə inteqrasiyası kursantların yalnız mənəvi inkişafına deyil, həm də onların analitik və tənqidi düşüncə qabiliyyətlərinin inkişafına müsbət təsir göstərir. Ədəbi mətnlərin analizi və müzakirəsi kursantların müxtəlif mövqeləri müqayisə etməsinə, hadisələrin səbəb-nəticə əlaqələrini dərk etməsinə və öz fikirlərini əsaslandırma bacarıqlarının inkişafına kömək edir.

Beləliklə, hərbi təhsil müəssisələrində bədii ədəbiyyatın pedaqoji imkanlarından məqsədyönlü şəkildə istifadə olunması kursantların ləyaqət tərbiyəsinin formalaşdırılmasına mühüm töhfə verə bilər. Bu yanaşma hərbi

təhsil sistemində mənəvi mühitin gücləndirilməsinə, kursantların şəxsiyyət kimi inkişafına və yüksək əxlaqi keyfiyyətlərə malik zabitlərin yetişdirilməsinə xidmət edir.

Nəticə etibarilə, bədii ədəbiyyatın hərbi pedaqogika kontekstində tətbiqi kursantların mənəvi dəyərlərinin formalaşdırılması üçün effektiv pedaqoji resurs kimi qiymətləndirilə bilər. Gələcək tədqiqatlarda bədii ədəbiyyatın müxtəlif janrlarının və konkret əsərlərin kursantların mənəvi inkişafına təsirinin empirik şəkildə araşdırılması bu sahədə daha dərin elmi nəticələrin əldə olunmasına imkan yarada bilər.

12.ƏDƏBİYYAT

1. Bandura, A. (1977). *Social learning theory*. Prentice Hall.
2. Dewey, J. (1916). *Democracy and education: An introduction to the philosophy of education*. Macmillan.
3. Kant, I. (1997). *Groundwork of the metaphysics of morals* (M. Gregor, Trans.). Cambridge: Cambridge University Press (Original work published 1785).
4. Makarenko, A. S. (1988). *Problems of school education*. Progress Publishers.
5. Nussbaum, M. C. (1997). *Cultivating humanity: A classical defense of reform in liberal education*. Harvard University Press.
6. Peterson, C. & Seligman, M. E. P. (2004). *Character strengths and virtues: A handbook and classification*. Oxford University Press.
7. Ryan, K. & Bohlin, K. E. (1999). *Building character in schools: Practical ways to bring moral instruction to life*. Jossey-Bass.
8. Vygotsky, L. S. (1978). *Mind in society: The development of higher psychological processes*. Harvard University Press.

REFERENCES

1. Bandura, A. (1977). *Social learning theory*. Prentice Hall. (in English)
2. Dewey, J. (1916). *Democracy and education: An introduction to the philosophy of education*. Macmillan. (in English)
3. Kant, I. (1997). *Groundwork of the metaphysics of morals* (M. Gregor, Trans.). Cambridge: Cambridge University Press (Original work published 1785). (in English)
4. Makarenko, A. S. (1988). *Problems of school education*. Progress Publishers. (in English)
5. Nussbaum, M. C. (1997). *Cultivating humanity: A classical defense of reform in liberal education*. Harvard University Press. (in English)
6. Peterson, C., & Seligman, M. E. P. (2004). *Character strengths and virtues: A handbook and classification*. Oxford University Press. (in English)
7. Ryan, K., & Bohlin, K. E. (1999). *Building character in schools: Practical ways to bring moral instruction to life*. Jossey-Bass. (in English)
8. Vygotsky, L. S. (1978). *Mind in society: The development of higher psychological processes*. Harvard University Press. (in English)